

**DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE WOBEC DZIECI I MŁODZIEŻY W POLSKIM
SYSTEMIE OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYM**

Стаття присвячена проблематиці профілактичної діяльності дітей та молоді в польській освітньо-виховній системі. На основі педагогічної теорії та практики описується зміст та організація роботи установ, які функціонують для запобігання девіантної поведінки, зокрема: шкіл, неурядових організацій, центрів денної підтримки, так званих «стрітворкерів». Проаналізовані зміст, форми та методи профілактичної діяльності сприятимуть ефективній діяльності польської освітньо-виховної системи.

Ключові слова: профілактика; девіантна поведінка; освітньо-виховна система, неурядові організації, учнівська молодь.

Статья посвящена проблематике профилактической деятельности детей и молодежи в польской образовательно-воспитательной системе. На основе педагогической теории и практики описывается содержание и организация работы учреждений, которые функционируют для предотвращения девиантного поведения, в частности: школ, неправительственных организаций, центров дневной поддержки, так называемых «стритворкеров». Проанализированы содержание, формы и методы профилактической деятельности будут способствовать эффективной деятельности польской образовательно-воспитательной системы.

Ключевые слова: профилактика; девиантное поведение; образовательно-воспитательная система, неправительственные организации, учащая молодежь.

This article concerns the problems of influences prevention towards to children and youth in Polish caring-educational system. Author going out from observations and connected with prophylaxis nomenclature, which, describes further the parts of chosen institution they act on thing prevention risky behaviours. To these institutions belong school, non-governmental organizations, institutions of day support as well as streetworkers. Only such system working can be effective and contribute to elevation of efficiency of preventive influences.

Keywords: prevention, deviant behavior, education and educational system, students.

Wstęp. W obecnych czasach na co dzień słyzy się o młodzieży, a nawet dzieciach popełniających przestępstwa, wszczynających bójki, czy też dokonujących makabrycznych morderstw. Geneza tych zachowań jest różnorodna [6, s. 28]. Dlatego warto wcześniej oddziaływać na dzieci i młodzież tworząc odpowiednie programy profilaktyczne.

Profilaktyka społeczna, pomimo tego, że różnie jest pojmowana, w swoich założeniach ma na celu redukcję lub eliminację czynników ryzyka oraz wzmacnianie czynników chroniących. Założenie profilaktyki są bardzo ważne, choć można by dyskutować czy aby realne. Bo czy da się wyeliminować niektóre czynniki ryzyka? Przykładowo Jaś zamieszkuje w środowisku, w którym panuje bieda, bezrobocie, jego mieszkańcy nadużywają alkoholu i przejawiają zachowania agresywne, a mama Jasia pracuje na dwóch etatach, aby związać koniec z końcem. W takim przypadku redukcja czynników ryzyka może okazać się bardzo ciężka, a na pewno nie realna. Eliminacja byłaby możliwa wtedy, gdyby mama Jasia i Jaś przenieśli się do innej dzielnicy. Ale czy w takim wypadku jest możliwe skorzystanie ze strategii zmian środowiskowych? Wydaje się to mało prawdopodobne. Jak podkreśla Jerzy Szczerbiak życie współczesnej młodzieży stało się bardziej dorosłe, pełne nietypowych dla nich problemów. Zmiana systemu wartości doprowadziła do wyrównania norm prawnych, moralnych, społecznych. Brak u młodych ludzi konstruktywnych umiejętności komunikacyjnych, ogólnych podstawowych zasad zrozumienia społecznych procesów i zjawisk prowadzi do konfliktu, stresu, nieodpowiedniego zachowania społecznego, a w konsekwencji do „ucieczki od rzeczywistości” w narkomanię, alkoholizm oraz świat wirtualny [11, s. 362].

Dlatego też system wsparcia dzieci i młodzieży powinien skupiać wokół siebie instytucje i placówki różnego typu, które mogą przeciwdziałać niepożądanym zrachowaniom wśród dzieci i młodzieży, a przede wszystkim wspierać je. Działania profilaktyczne w tych instytucjach powinny przede wszystkim skupiać się na strategiach edukacyjnych oraz alternatywnych. Ważne jest, aby dzieci i młodzież, które mogą korzystać z tego wsparcia czuły się bezpieczne, były akceptowane i mogły kształtować swoje umiejętności oraz rozwijać zainteresowania.

Profilaktyka wobec dzieci i młodzieży realizowana jest w polskim systemie opiekuńczo-wychowawczym przede wszystkim przez szkoły, placówki wsparcia dziennego, oraz liczne stowarzyszenia oraz organizacje pozarządowe, a nawet coraz częściej przez pedagogów ulicy.

Kilka słów o profilaktyce. Profilaktyka pojmowana jest jako kompleksowa interwencja kompensująca niedostatki wychowania, obejmująca równoległe trzy nurty działania:

- wspomaganie dziecka w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu,
- ograniczanie i likwidowanie czynników ryzyka, które zaburzają prawidłowy rozwój i dezorganizują zdrowy styl życia,
- inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu [7, s. 12].

Jak we wstępie wspomniano najtrudniej jest ograniczać i likwidować czynniki ryzyka. Dlatego profilaktyka powinna przede wszystkim skupiać się na kształtowaniu kompetencji społecznych dzieci i młodzieży, zapewnieniu podstawowych potrzeb psychologicznych oraz rozwijaniu zainteresowań. Działania profilaktyczne powinny przede wszystkim wykorzystywać strategie edukacyjne oraz działań alternatywnych. Kształtowanie kompetencji społecznych, emocjonalnych oraz rozwój zainteresowań, przy ciągłym dbaniu o zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, akceptacji, miłości, przynależności powinny być domeną oddziaływań profilaktycznych. Jak wynika z doświadczenia, strategie informacyjne, które związane są z przekazywaniem wiedzy o skutkach zachowań ryzykownych nie są skuteczne.

Ponadto, aby profilaktyka była skuteczna trzeba pamiętać o tym do kogo jest adresowana, jakie zawiera treści oraz w jakich formach jest przekazywana. I tak treści dotyczące substancji psychoaktywnych są potrzebne dla dorosłych tj. rodziców i nauczycieli, lecz nie dla dzieci i młodzieży. Przekazywanie takich informacji może posłużyć jako swoisty instruktarz i zachęta do sięgania po takie środki. Należy także pamiętać, że w zależności od adresatów należy wybierać także formy przekazu. Raczej powinny być one aktywizujące, szczególnie dla młodych ludzi, a nie w formie biernego przekazu. Taka forma z pewnością jest bardziej odpowiednia do starszych odbiorców programów profilaktycznych. Przy konstruowaniu programów warto wziąć pod uwagę diagnozę, która musi poprzedzać wszystkie takie działania. Diagnoza powinna dotyczyć jednostki, grupy społecznej oraz środowiska, w którym planowane są oddziaływania. Uzależniona ona będzie od poziomów profilaktyki.

Profilaktyka uniwersalna adresowana jest do całej niezdiagnozowanej populacji i jej podgrup (np. dzieci, młodzieży). Celem jest redukcja czynników ryzyka, ograniczanie inicjacji w zakresie różnych zachowań ryzykownych i zapobieganie owym przypadkom. Główne działania to dostarczenie wiedzy i uczenie najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych, niezbędnych do zapobiegania problemom. Profilaktyka selektywna odnosi się już do grup zwiększonego ryzyka, które z uwagi na szczególne warunki życiowe podlegają działaniu licznych czynników ryzyka i są bardziej zagrożone występowaniem problemów i zaburzeń (np. dzieci alkoholików, dzieci z domów dziecka, dzieci przysposobione, uczniowie z problemami szkolnymi itp.). Celem jest opóźnianie inicjacji w zakresie różnych zachowań ryzykownych. Główne działania podobne są do działań w profilaktyce uniwersalnej, lecz uwzględniają specyfikę potrzeb i problemów danej podgrupy. Natomiast profilaktyka wskazująca kierowana jest do tych jednostek z grup zwiększonego ryzyka, u których występują wczesne objawy dysfunkcji tj. różne niepokojące zachowania (np. częste wagary, okresowe upijanie się) i sygnały, które świadczą o pojawianiu się już poważniejszych problemów związanych z zachowaniem (np. kłopoty z policją, w domu). Celem jest ograniczenie czasu trwania dysfunkcji. Główne działania to indywidualna diagnoza przyczyn oraz interwencja, także w środowisku rodzinnym. Nie jest to jednak jeszcze terapia [12, s. 38-39].

Szkoła jako realizator działań profilaktycznych. Profilaktyka w szkole obwarowana jest szeregiem ustaw i rozporządzeń. Szkoły w myśl Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty mają za zadanie zapewnienie dzieciom i młodzieży kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej [16].

Profilaktyka w szkole powinna znaleźć się w opracowanym przez placówkę Szkolnym Programie Profilaktyki (dalej SPP) [7, s. 31]. SPP to „projekt systemowych rozwiązań w środowisku szkolnym, uzupełniających wychowanie i ukierunkowanych na: wspomaganie ucznia w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu; ograniczanie i likwidowanie czynników ryzyka (jednostkowych, rodzinnych, rówieśniczych, szkolnych, środowiskowych), które zaburzają prawidłowy rozwój ucznia i dezorganizują jego zdrowy styl życia; inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących (jednostkowych, rodzinnych, rówieśniczych, szkolnych, środowiskowych), które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi ucznia i jego zdrowemu życiu” [5, s. 33].

Profilaktyka w szkole to proces wspomaganie ucznia w radzeniu sobie z trudnościami, które mogą zagrażać prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu, a także ograniczanie i likwidowanie czynników, które zaburzają prawidłowy rozwój i dezorganizują zdrowe życie oraz wprowadzanie i rozwijanie czynników, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu. W odniesieniu do dzieci i młodzieży działania profilaktyczne powinny:

- wynikać ze świadomości zagrożeń prawidłowego procesu wychowawczego;
- dotyczyć zarówno wychowanka, wychowawców i innych osób znaczących;
- toczyć się na różnych poziomach;
- uwzględniać różnorodne strategie;
- obejmować działania ewaluacyjne.

Nawiązując do typologii zaproponowanej we wcześniejszej części artykułu zakłada się, że profilaktyka uniwersalna będzie dotyczyć realizacji szkolnych programów profilaktycznych związanych z kształtowaniem umiejętności społecznych i emocjonalnych oraz dbaniem o dobry klimat szkoły. Na klimat ten będą się składać m.in. relacje interpersonalne między nauczycielami i uczniami, uczestniczenie rodziców w życiu szkoły, ustalenie norm i zasad obowiązujących w szkole, wspierająca współpraca, a także udział uczniów w podejmowaniu decyzji. W obszarze działań wobec uczniów z grup zwiększonego ryzyka profilaktyka w szkole będzie sprowadzać się do zajęć wyrównawczych, kontaktów indywidualnych z pedagogiem szkolnym oraz organizowania zajęć socjoterapeutycznych, a także pracy z rodzicami dzieci i młodzieży. Natomiast wobec uczniów z grup wysokiego ryzyka powinna być podejmowana indywidualna interwencja oraz współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi lub poradniami zdrowia psychicznego [3, s. 113-114].

Placówka wsparcia dziennego jako realizator działań profilaktycznych. Placówki wsparcia dziennego działają w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej. W myśl jej placówka wsparcia dziennego współpracuje z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w takiej placówce jest nieodpłatny i dobrowolny, chyba że do placówki skieruje je sąd. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
- specjalistycznej;
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę [17].

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej w szczególności organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne logopedyczne. Realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię. Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie pracy podwórkowej realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Placówki wsparcia dziennego to po przekształceniu przede wszystkim dawne świetlice środowiskowe. Są to placówki, które są w najbliższym otoczeniu dziecka i posiadają możliwość stałego wglądu w jego sytuację rodzinną. Dzięki diagnozie środowiska rodzinnego istnieje możliwość

podjęcia odpowiednich działań interwencyjnych. Praca socjalno-wychowawcza świetlic środowiskowych realizowana jest przede wszystkim wobec dziecka. Może ona polegać na:

- udzielaniu pomocy w kryzysach szkolnych, rodzinnych, rówieśniczych i osobistych,
- prowadzeniu zajęć socjoterapeutycznych z dziećmi, które wykazują zaburzenia zachowania,
- organizowaniu pomocy w nauce oraz prowadzeniu zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla dzieci z trudnościami w nauce,
- realizowaniu indywidualnych programów korekcyjnych,
- organizowaniu działań o charakterze kulturalnym,
- organizowaniu pomocy socjalnej i dożywiania,
- organizacji czasu wolnego, rozwijanie zainteresowań, organizacji zabaw oraz zajęć sportowych,
- stałej współpracy pedagoga lub pracownika socjalnego głównie z ośrodkiem pomocy społecznej szkołą i sądem [4, s. 224-225].

Świetlica środowiskowa (placówka wsparcia dziennego) dzięki doskonałemu usytuowaniu w samym centrum środowiska lokalnego daje możliwość stałej współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej, centrum pomocy rodzinie, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, sądem oraz wieloma innymi instytucjami działającymi w środowisku lokalnym, w tym także z wolontariuszami. Ma możliwość niesienia profesjonalnej pomocy zarówno dziecku, jak i jego rodzinie.

Organizacje pożytku publicznego i liderzy młodzieżowi jako realizator działań profilaktycznych. Organizacje pożytku publicznego działają w oparciu o ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W myśl tej ustawy zajmują się:

- pomocą społeczną, w tym pomocą rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób,
- działalnością na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- działalnością charytatywną,
- ochroną i promocją zdrowia,
- nauką, szkolnictwem wyższym, edukacją, oświatą i wychowaniem,
- promocją i organizacją wolontariatu,
- działalnością na rzecz rodzin, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka,
- czy też przeciwdziałaniem uzależnieniom i patologiom społecznym [15].

Zaznaczyć trzeba jednak, że jedynie 7% organizacji pozarządowych w Polsce zajmuje się usługami socjalnymi i pomocą socjalną, a wychowaniem i edukacją – 15% [10].

Bardzo ważną rzeczą jest korzystanie z pomocy wolontariuszy w organizacjach pozarządowych. Szczególną rolę odgrywają oni w profilaktyce rówieśniczej. Polega ona na pracy młodych osób, nie będących profesjonalistami, z innymi młodymi osobami.

Profilaktyka rówieśnicza lansuje tzw. liderów młodzieżowych, czyli młodych ludzi cieszących się autorytetem i silną pozycją w grupie rówieśniczej. Są oni autentyczni i spontaniczni przez co praca ich jest wysoce ceniona. Osoby te kwestionują destrukcyjne normy, starając się wprowadzić przykładowe wzory spędzania czasu wolnego i sposobu na życie bez sięgania po środki psychoaktywne. Są to osoby zwane pozytywnymi liderami [12, s. 58-59].

Pozytywni liderzy grup rówieśniczych nie tylko pokazują swoim rówieśnikom jak można oprzeć się negatywnym wzorcom płynącym ze środowiska, postępować zgodnie z samym sobą, przestrzegać norm istniejących w społeczeństwie, spędzać atrakcyjnie wolny czas, czy też dobrze bawić się bez pomocy różnych używek. Tacy liderzy młodzieżowi to osoby, które dążą do swojego rozwoju w trakcie pracy z innymi. Aby móc coraz lepiej działać i mieć coraz więcej kompetencji społecznych i emocjonalnych pracują oni nad swoim rozwojem, a także zachęcają innych młodych ludzi do pracy nad sobą.

Bycie liderem młodzieżowym pozwala na rozwój posiadanych umiejętności, zdobywania nowych doświadczeń, rozwój kompetencji społecznych i emocjonalnych, nawiązanie nowych znajomości, sensowne wykorzystanie czasu wolnego, usamodzielnienie się, zaspokojenie potrzeby

kontaktowania się z rówieśnikami, pokonanie swoich barier, rozwój sfery wiedzy, większy poziom zaangażowania się w pomaganie, zdobycie umiejętności współodczuwania i przeżywania, zaangażowanie w działania prozdrowotne i prospołeczne, utrwalenie normatywnych postaw, doświadczenie pracy bezpośredniej z drugim człowiekiem, doświadczenie odpowiedzialności, doświadczenie bycia autorytetem, bycie kimś ważnym, bycie cenionym przez innych, sprawdzenie siebie, uzyskania poczucia satysfakcji, identyfikacje swych mocnych i słabych stron, jest cennym punktem pojawiającym się w cv. Bycie liderem także pozwala dawać innym swoją pomoc, zrozumienie, możliwość kontaktu z osobami, które odczuwają taki brak, służenia poradą, ukazania form alternatywnego spędzania czasu wolnego, przekazania normatywnych wzorców oraz postaw prospołecznych, wzbogacanie i rozwijanie środowiska sprzyjającego zachowaniom zdrowotnym, ukazanie wolnego od środków uzależniających stylu życia [14, s. 222-223].

Organizacje pozarządowe pozyskując takich ludzi mogą odgrywać bardzo ważną rolę w profilaktyce społecznej wobec dzieci i młodzieży. Jednak bardzo ważnym elementem jest tutaj współpraca ze szkołami, gdzie liderzy mogą lansować swe zachowania prozdrowotne, promować zdrowy styl życia i zaszczerpić tą ideę wśród innych młodych ludzi.

Pedagoga ulicy jako realizator działań profilaktycznych. Pedagog ulicy to „zawód” dość młody i jeszcze „raczkujący” w Polsce. Jak twierdzi Lesław Pytka jest alternatywą dla zabiegów resocjalizacyjnych i wydaje się niezbędną w obliczu nasilających się różnorodnych zagrożeń społecznych. Pedagog ulicy to taka osoba, która potrafi pracować i radzić sobie z „dziećmi ulicy”. Poprzez bliskie i bezpośrednie kontakty z dziećmi, oraz dzięki wychowawczym, kulturotwórczym i korygującym działaniom może wzmacniać pozytywne nastawienia, rozwijać właściwe aspiracje życiowe dzieci i młodzieży oraz pokazywać możliwości ich zrealizowania w integracji i współdziałaniu ze środowiskiem. Główne zadania realizowane są w trzech płaszczyznach [9, s. 301-302]: bezpośredniego oddziaływania wychowawczego, socjotechniki wewnątrzgrupowej, lobbingu środowiskowego.

Wychowawca podwórkowy powinien przenikać do nieformalnej grupy podwórkowej i stawać się jej przywódcą, a przynajmniej animatorem młodzieżowej aktywności wykorzystując różnorodne formy i metody pracy wychowawczej takie jak: organizowanie wycieczek kulturalnych i turystyczno-krajobrazowych, prowadzenie gier i zabaw na boiskach, basenie, siłowni, a także organizowanie imprez okolicznościowych, zajęć socjoterapeutycznych oraz profilaktycznych czy też organizowanie pogadanek [2, s. 200].

Streetworker pracując w lokalnym środowisku, na rzecz wsparcia dzieci i młodzieży, powinien respektować kilka fundamentalnych zasad:

- Powinien pojawiać się regularnie w wybranych miejscach, w których spotykają się dzieci i młodzież, po to by kształtować poczucie stabilności wśród tych młodych ludzi.
  - Należy także dostosować czas pracy do zwyczajów i nawyków „dzieci ulicy”.
  - Postawić wyraźne granice, które muszą być czytelne dla dzieci i młodzieży.
- Pedagog podwórkowy nie jest kolegą, ale osobą znaczącą. Pełniona przez niego funkcja musi być czytelna dla otoczenia.
- Powinien zachować dyskrecję i poufność w stosunkach z „dziećmi ulicy”.
  - Należy pamiętać o dobrowolności uczestnictwa każdej ze stron w tej interakcji.
  - Respektować także trzeba prawa i „granice” jakimi rządzą się miejsca i okolice, w które wkracza pedagog ulicy.

- Należy również zachować osobisty dystans w rodzącej się na ulicy integracji.

Pedagog podwórkowy staje się łącznikiem pomiędzy środowiskiem a placówką. Jako animator działalności środowiskowej jest brakującym ogniwem łączącym społeczność lokalną z placówką opiekuńczo-wychowawczą. Wspiera on pracę wychowawców i pedagogów rodzinnych. Dla dziecka stanowi on przykład „pozytywnego dorosłego” [1, s. 83].

Dzięki swojej bliskości lub integracji z najbardziej wykluczonymi środowiskami, streetworkerzy stanowią pierwsze i ostatnie ogniwo edukacji i pomocy społecznej, w chwili gdy wszystko inne zawiodło, w tym nawet środowisko rodzinne. Streetworking preferuje nowatorskie podejście zakładające bliskość, gdzie ludzie, do których kierowane są działania, grają dominującą rolę – zarówno na początku (przedstawienie problemu wymagającego rozwiązania), jak i wtedy, gdy sytuacja się rozwija (towarzyszenie). Jest to relacja oparta na zbudowanym zaufaniu, kiedy to

dana jednostka przerywa milczenie i pozwala ofiarować sobie wsparcie [8, s. 13]. Bardzo ciężko jednak jest pozyskać zaufanie od ludzi, których wcześniej zawiedli inni np. rodzice, nauczyciele, czy też społeczeństwo. Ideą przewodnią streetworkingu nie jest wyciąganie ludzi z ulicy lub z ich środowiska życiowego za wszelką cenę, bez ich woli, zwłaszcza jeśli chodzi o umieszczenie ich w jakiejś nowej przestrzeni społecznej, gdzie czuliby się gorzej. Niezależnie od kontekstu: czy chodzi o dziecko, młodego człowieka, czy też osobę dorosłą, towarzyszenie polega na rozwijaniu w tych ludziach szacunku do samego siebie oraz budowaniu własnych umiejętności - niezależnie od stopnia wykluczenia - i na skłanianiu ich do udziału w życiu społecznym.

Celem streetworkingu jest:

- szukanie ludzi, do których kierowany jest streetworking, w czasie i w miejscu, gdzie można ich spotkać;
- zaoferowanie tym młodym ludziom długotrwałej dojrzałej relacji opartej na zaufaniu i udzielanym wsparciu, którą zaakceptują z własnej woli;
- stosowanie całościowego podejścia do człowieka, bez ograniczania się do takich objawów jak przejawy przemocy, przestępczość czy uzależnienia;
- proponowanie różnych działań, zarówno na poziomie indywidualnym jak i grupowym;
- prowadzenie mediacji między ludźmi, do których kierowany jest streetworking, i ich środowiskiem, jak również między różnymi partnerami i instytucjami.

Podsumowanie. Aby profilaktyka wobec dzieci i młodzieży była skuteczna musi być zorganizowana systemowo. Dopiero wsparcie wielu osób i instytucji może dać pożądane efekty. Trzeba pamiętać, że pojedyncza działalność, akcyjność podejmowanych działań, czy też objęcie pomocą wyłącznie jednostki, a nie rodziny oraz społeczność lokalną, może prowadzić do braku efektywności przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Wszystko to zależy od dobrej współpracy instytucji i osób biorących udział w kształtowaniu społeczności lokalnej oraz dobrej koordynacji i zarządzania. Nie wystarczą tylko chęci. Potrzebna jest mobilizacja wszystkich osób i placówek, które mają jakikolwiek wpływ na zahamowanie szerzenia się zachowań ryzykownych [13, s. 86]. Oprócz chęci do realizacji potrzebne są również kompetentne osoby. Kompetencje te powinny dotyczyć przede wszystkim sfery emocjonalnej i społecznej oraz także poznawczej. Nie jest ważne iloma programami profilaktycznymi objęte zostaną dzieci i młodzież. Ważne jest jakie treści będą zawierały, w jakich formach zostanie im to przekazane, a przede wszystkim przez kogo.

LITERATURA

1. Bałandynowicz A., Profilaktyka i środki probacyjne w praktyce resocjalizacyjnej, [w:] Resocjalizacja, tom 2, red. B. Urban, J.M. Stanik, Warszawa 2008.
2. Bernasiewicz M., Metodyka pracy wychowawcy podwórkowego wśród „dzieci ulicy”, [w:] Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego, red. I. Pospiszyl, M. Konopczyński, Warszawa 2007.
3. Borucka A., Ostaszewski K., Profilaktyka a obszary i zakres diagnozy w szkole, [w:] Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce pedagogicznej, red. M. Deptuła, Bydgoszcz 2006.
4. Dąbrowska-Jabłońska I., Świetlica środowiskowa, [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej, red. J. Brągiel, S. Badora, Opole 2005.
5. Gaś Z. B., Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja, Warszawa 2003.
6. Hume M., Wiśniewski D., Przyczyny współczesnej agresji, „Opieka, Wychowanie, Terapia” 2000, nr 1, s. 28-30.
7. Macander D., Profilaktyka uzależnień w szkole, Warszawa 2012.
8. Międzynarodowy przewodnik metodologiczny po streetworkingu na świecie, Belgia 2009.
9. Pytka L., Pedagogika resocjalizacyjna, Warszawa 2001.
10. Przewłocka J., Herbst J., Ile w Polsce jest organizacji i czym się one zajmują? Materiał pobrano z <http://civicpedia.ngo.pl> [14.09.2011].
11. Szczerbiak J. Profilaktyka społeczno-pedagogiczna narkomanii wśród młodzieży, [w:] W poszukiwaniu optymalnych oddziaływań pedagogicznych w środowisku lokalnym, red. F. Marek, S. Śliwa, Opole 2011.
12. Szymańska J., Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej profilaktyki, Warszawa 2012.

13. Śliwa S., Działania profilaktyczne wobec nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym. Założenia teoretyczne, [w:] Profilaktyka i probacja w środowisku lokalnym red. B. Urban, M. Konopczyński, Kraków 2012. – s. 86.
14. Śliwa S., Profilaktyka rówieśnicza – dla siebie czy dla innych? [w:] M. Hanulewicz, D. Widelak, Profilaktyka społeczna w środowisku otwartym, Konteksty krajowe i zagraniczne, Opole 2007.
15. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2011 r. Nr 112, poz. 654).
16. Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. z 1991 r. Nr 95, poz. 425 z późn. zm.).
17. Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011r. Nr 149, poz. 887 z późn.

Рецензент: д. і. н., проф. Стронський Г. Й.